

VERLEDEN

Voor de Amersfoorters begint de Tweede Wereldoorlog direct serieus. De Nederlandse legerleiding gelooft bij de Duitse inval op 10 mei 1940 nog partij te kunnen bieden. In ieder geval moet de vesting Holland behouden blijven. En Amersfoort ligt vanuit die redenering precies op de plek waar de Grebbelinie de Duitsers een halt moet toeroepen. Daarom volgt het bevel tot volledige evacuatie van de Keistad. Ruim 40.000 Amersfoorters moeten op de 12^e mei hals over kop have en goed verlaten. Ze worden voor onbepaalde tijd ondergebracht bij gastgezinnen in het westen. Achteraf blijkt het slechts voor een paar dagen, want na de capitulatie op 15 mei kan iedereen weer huiswaarts keren.

Letterlijk alle Amersfoorters zijn dus vanaf de eerste dag vertrouwd met de ernst van het oorlogvoeren. Ze hebben het zelf aan den lijve ondervonden.

Toch hebben maar weinigen beseft dat ze weliswaar iets groots hebben ervaren, maar dat hun evacuatie – om het chargerend te zeggen – veel op een veredeld vakantiereisje leek, in vergelijking met het bikkelharde regime dat direct na de ingebruikname in augustus 1941 gold in Kamp Amersfoort. Met kampbeulen als Berg en Kotälla die dag na dag ongeremd en ongegeneerd hun donkerste kant toonden. Bodemloos geweld en de volstrekte afwezigheid van mededogen als schering en inslag van de dagelijkse praktijk.

Een plek van het kwaad, direct naast onze stad.

De verhalen van de ex-gevangenen zijn al te ingrijpend. Als toehoorder kan je ook jaren later nog steeds de angst en de boosheid voelen. Durf je je haast niet voor te stellen hoe het leven uit De Miranda werd geslagen. Sta je machteloos bij Koedriest, de plek waar 77 jonge Oezbeken werden geëxecuteerd. Of loop je met lood in de schoenen naar de Stenen Man, omdat je begrijpt dat de onmenselijkheid op deze fusilladeplaats hier al te lang vrij spel heeft gehad. Voor ruim 35.000 gevangenen is Kamp Amersfoort een oord van verderf dat zich nooit meer uit hun herinnering heeft laten verjagen.

Direct na de oorlog willen de Nederlanders weer vooruit. Dat geldt evenzeer voor de Amersfoorters. Niet uit onverschilligheid, maar de nacht heeft lang genoeg geduurd. Niemand heeft na mei '45 nog behoefte aan een leven met al te veel reflectie. Men wil het leven weer leven. De handen uit de mouwen. Trouwen. Tijd voor de wederopbouw. Werken aan een nieuw Europa. De sporen van Kamp Amersfoort worden in die jaren zonder al te veel scrupules grotendeels uitgewist. Met de wijsheid van die dagen verrijst er een politieschool en later zelfs een golfbaan.

Maar vergeten is de plek waar zoveel onrecht heeft geheerst, allerminst. Alles was weliswaar verdwenen, maar de aantrekkingskracht bleef.

Vooraf bij de voormalig gevangenen. Zij wilden kunnen terugkeren naar de plek waar hun leven zo kwetsbaar was. Ze zamelen geld in en in 1953 wordt 'de Stenen Man', hun eigen leed en moed in kalkzandsteen verbeeld, gemaakt door hun oud-medegevangene Frits Sieger, aan het einde van de fusilladeplaats door premier Drees onthuld. Het is sindsdien een bedevaartsoord voor een ieder die de stilte van deze plek durft te verstaan.

Maar ook steeds meer Amersfoortse burgers en organisaties realiseren zich eind vorige eeuw wat het belang is van wat er in Kamp Amersfoort is gebeurd. Langzaam maar zeker daalt bij verschillende partijen het besef in dat Kamp Amersfoort niet zo'n karige plek in de geschiedenis mag krijgen.

Dat het een Nationaal Monument moet worden. Als een slijpsteen van ons geweten. Als een ijkpunt van goed en kwaad.

De inspanning van velen wordt beloond. Kamp Amersfoort wordt ruim vijftig jaar na de oorlog alsnog een Nationaal Monument. Er verrijst een bescheiden bezoekersruimte.